

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут» ім. Ігоря Сікорського

**ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА
ДЕРЖАВИ І НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНІ
АСПЕКТИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

(Недінські читання)

Праці
VIII науково-практичного семінару з міжнародною участю
21-22 жовтня 2016 року

Київ

16. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>
17. Перехідна економіка: Підручник / В.М. Геєць, Є.Г. Панченко, Е.М. Лібанова та ін.; За ред. В.М. Гейця. – К.: Вища шк., 2003. – 591 с.
18. Ковтун О.І. Державне регулювання економіки: Навч. посібник. – Львів: «Новий світ - 2000», 2006. – 432 с.
19. Григор'єва С.В. Структурна політика та деякі суперечності сучасних форм її реалізації // Економіка и управление. – 2013. – №2. – С. 136-139.
20. Макроекономіка та макроекономічна політика: навч. посібник. / [А.Ф. Мельник, Т.Л. Желюк, О.В. Длугопольський та ін.] – К.: Знання, 2008. – 699 с.
21. Ермолаев С.А. Новый взгляд на структурную политику / Вестник Алтайской академии экономики и права [Электронный ресурс]. – 2012. – Режим доступа: <http://journal-aael.intelbi.ru/2012/01/17/>.
22. Мельник М.І. Формування бізнес-середовища України в умовах інституційних трансформацій: монографія / М.І. Мельник. – Львів: ІРД НАН України, 2012. – 568 с.
23. Структурні трансформації в національній економіці: проблеми діагностики та інституційного забезпечення: моногр. за ред. д-ра екон. н., проф. А.Ф. Мельник. – Тернопіль: ТНЕУ. – 532 с.
24. Режим доступу: http://ipress.ua/news/na_pochatku_90h_rokiv_riznytsya_vvp_na_dushu_naselennya_v_polshchi_i_ukraini_bula_124_sogodni_9_tysyach_40556.html
25. Світовий банк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org>
26. Структурні трансформації в економіці України: динаміка, суперечності та вплив на економічний розвиток: наукова доповідь / [Шинкарук Л.В., Бевз І.А., Барановська І.В. та ін.]; за ред. чл.-кор. НАН України Л.В. Шинкарук; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – К., 2015. – 304 с.
27. Коцко Т.А. Структурні деформації в економіці України та їх вплив на економічну безпеку // Економічна безпека держави і науково-технологічні аспекти її забезпечення: Праці 1-го науково-практичного семінару з міжнародною участю, 21-22 жовтня 2009 р. – видавець Чабаненко Ю.А., 2009. – С. 185-200.
28. Структурні перетворення в Україні: передумови модернізації економіки / А.П. Павлюк, Д.С. Покришка, Я.В. Белінська [та ін.]; за ред. Я.А. Жаліла. – К.: НІСД, 2012. – 104с.

1.7. ПРОГНОЗУВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ З ОРІЄНТУВАННЯМ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ РЕГІОНУ

*Балджи М. Д., д.е.н., професор,
Одеський національний економічний університет*

Актуальність проведення прогнозів щодо використання ресурсного потенціалу пов'язана з проблемою перспективного розвитку регіону, забезпечення його економічної безпеки. Тим самим визначаючи далекосяжні напрямки стабільної економіки, що має забуватись на власному потенціалі.

Постановка проблеми (новизна). Дослідження спрямовано на

поглиблення методології прогнозування та систематизації існуючих підходів щодо наявності й використання ресурсного потенціалу для соціально-економічного розвитку та економічної безпеки регіону. Тому наукова новизна полягає в поглибленні теоретичних знань щодо природи, можливостей, наслідків інноваційних процесів, теоретичному обґрунтуванні впливу ощадливого використання ресурсного потенціалу на розвиток регіонів через створення сприятливого соціального, економічного та екологічного середовища, а також на виявлення перспектив економічної безпеки при використанні ресурсів й формування інноваційного клімату з метою використання цих знань у практичній діяльності.

Економічна безпека регіону не так давно стала активно досліджуватись вітчизняними науковцями. Це пов'язано в першу чергу з тим, що скорочення ресурсного потенціалу призвело до дестабілізації розвитку соціально-економічних систем, залежності економіки від зовнішніх ресурсів та порушень налагоджених техніко-технологічних та інших процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання прогнозування економічних об'єктів базуються на працях В.М. Гейця, М.Д. Кондрат'єва, С.Г. Струмиліна, які пропонували підходи при розробці прогнозів, що базуються на певному базисі розвитку.

Методологію прогнозування досліджували такі вчені, як: М.К. Черняков, М.М. Чернякова, О.М. Писарева, А.І. Сухоруков та Ю.М. Харашвілі та ін. Науковці пов'язували провідні зміни в методології прогнозування з розширенням застосування системного підходу і синергетики, посиленням орієнтації методології на практику. Проблемам забезпечення природокористування та безпеки присвячені праці таких вчених, як Б.В. Буркинський, В.В. Євдокимова, О.В. Олійник, Д.О. Грицишен та О.О. Грищенко та ін. Але, незважаючи на суттєві напрацювання у цьому напрямку, порушені питання прогнозування використання ресурсів у сенсі економічної безпеки регіонів залишаються недостатньо дослідженими.

Питання вдосконалення методології прогнозування розглядаються в статті М.К. Чернякова та М.М. Чернякової «Методология экономического прогнозирования» (2013), де ефективність рішень визначається правильністю економічного прогнозування, яке базується на методах аналізу. О.М.Писаревою в праці «Формирование концепции прогноз-аналитической деятельности в управлении многоуровневой организационной системой» (2011) виявлено специфіку прогнозно-аналітичної діяльності в управлінні багаторівневої організаційної системи та встановлено стійкий прояв нової якості організаційних

Праці VIII науково-практичного семінару з міжнародною участю
систем господарського типу, пов'язане з багаторівневою структурою їх побудови і застосуванням особливого механізму управління їх функціонуванням і розвитком, що дозволило обґрунтувати необхідність прогнозування. А.І. Сухоруковим та Ю.М. Харазішвілі в монографії «Моделювання та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України» (2012) акцентовано увагу на проведенні прогнозування й відповідного порівняння ефективності соціально-економічного розвитку регіонів, а також висвітлені проблеми економічної безпеки регіонів. Також А.І. Сухоруковим (2011) розкрито особливості застосування інтегральної оцінки для економічної безпеки в монографії В.В. Євдокимова, О.В. Олійник, Д.О. Грицишен та О.О.Грищенко «Концепція управління економічною безпекою суб'єктів господарювання в контексті теорії сталого розвитку» (2013) означені теоретико-методологічні положення економічної безпеки та розкрита трансформація системи управління економічною безпекою. Г.В.Пашенцева в праці «Теоретико-методичні аспекти забезпечення екологічної безпеки рекреаційних територій» (2014) розкриває особливості дефініцій «безпека» та «екологічна безпека»; висвітлює економічні аспекти забезпечення екологічної безпеки. Монографія В.М. Ячменьової та Н.О. Фокіної «Прибережні дестинації: оцінювання еколого-економічної безпеки» (2013) присвячена обґрунтуванню поняття еколого-економічної безпеки та її оцінюванню. А в роботі «Соціально-економічний розвиток регіонів Українського Причорномор'я: теорія, методологія, практика», виданої за редакцією Б.В. Буркинського (2010), окремий розділ присвячений забезпеченню економічної безпеки регіонів Українського Причорномор'я з метою підвищення їх конкурентоспроможності, а також простежено взаємозв'язок економічної безпеки регіону з національною економічною безпекою. Це свідчить про суттєві напрацювання вітчизняних вчених в обраному напрямку дослідження й підтверджує вагомість продовження й вдосконалення відповідних напрацювань.

Проблема дослідження використання ресурсного потенціалу набуває особливої ваги в контексті децентралізаційних трансформацій вітчизняної економіки, стратегічного курсу розвитку країни та з огляду на виклики сучасності відносно необхідності подолання наслідків кризового стану за рахунок найбільш ефективного використання наявного потенціалу регіонів на принципах інтенсивного типу економічного зростання. Це підкреслює потребу подальшого вивчення рівень використання ресурсів, що має будуватись на середньо- і довгостроковому прогнозі, й забезпечить розробку нових та вдосконалення вже існуючих підходів до вирішення соціально-

економічних проблем розвитку та економічної безпеки регіонів.

Постановка завдання. Оскільки стан дослідження поставленої проблеми залишається відкритим, адже в існуючій ситуації економічна безпека виступає визначальним показником загального розвитку й базується на оновленому підході до проблем природокористування та забезпечує збереження та збалансоване використання наявних ресурсів, покращення виробничого потенціалу з впровадженням ефективних новацій. При наявності стійкої тенденції зростання кількості й важкості наслідків ситуацій природно-техногенного характеру, масштаби яких охоплюють цілі області України, доречно підкреслити факт незворотних змін, що негативно відображається на економіці та безпеці регіонів і країни, в цілому. Тому означена проблема потребує негайного вирішення.

Виклад основного матеріалу. В рамках розробки підходів до прогнозування використання ресурсного потенціалу регіонів доцільними вбачаються обґрунтування таких пріоритетів розвитку, як: соціально-орієнтоване економічне зростання, що досягаються за рахунок ефективного залучення наявних ресурсів; підвищення конкурентоспроможності господарського комплексу регіону; досягнення нової якості економічного зростання за рахунок переходу до інноваційно-інвестиційної моделі впровадження наукомістких технологій, інновацій; забезпечення економічної безпеки в регіоні.

Сучасне економічне зростання вирізняється наявним інтелектуальним капіталом, що ґрунтується на знаннях, досвіді, професіоналізмі наукових кадрів, і на широкому використанні новітніх технологій. Вивчення, оцінювання, прогнозування і прийняття рішень стосовно актуальних проблем науки, що є складною системою людської діяльності, зумовлюють потребу комплексних підходів. Шляхом передбачення і виявлення пріоритетних напрямів розвитку регіонів, оцінки ситуації та можливості впливу оновленого природокористування можна уникнути неефективних рішень й забезпечити вирішення проблем економічної безпеки. Окремо виділяється вузівський сектор науки, який здійснює як фундаментальні, так і прикладні дослідження. Причому, завдяки постійному поповненню наукових колективів молоддю, розробки вищих навчальних закладів завжди кадрово-забезпечені.

Наукове передбачення перспектив розвитку регіону базується, по-перше, на аналізі минулих та сучасних тенденцій розвитку з акцентом на виявлення основних конкурентних переваг регіону, по-друге, на оцінці проблем та загроз при використанні ресурсного потенціалу й по-третє, обумовлено вибором стратегічних альтернатив, що здійснюються на

Праці VIII науково-практичного семінару з міжнародною участю

засадах використання комплексу прогнозування та оновлення процедур прийняття управлінських рішень, оскільки формується й підтверджується на основі розрахунків з розроблених прогнозів та спрямовується на передбачення ситуації й забезпечення економічної безпеки в регіонах. Аналіз сучасного стану використання ресурсного потенціалу по регіонах країни, з використанням сучасних методик, дає змогу одержати необхідну інформацію та нові знання щодо обґрунтування і розробки положень ощадливого використання ресурсного потенціалу й забезпечення економічної безпеки на регіональному рівні, основними напрямками яких:

- теоретичні обґрунтування місця і ролі ощадливого використання ресурсного потенціалу в створенні інноваційного клімату в регіонах та забезпеченні їх ресурсної незалежності на економічному ринку, що на відміну від існуючих окреслюють чинники взаємозв'язку ресурсного потенціалу і економічної безпеки в регіоні;

- визначення шляхів застосування положень стимулювання ощадливого використання ресурсного потенціалу в економіці регіонів до інноваційної моделі розвитку, які на відміну від наявних, мають базуватись на принципах європейського досвіду;

- розробка методичних підходів і рекомендацій щодо проведення прогнозування використання ресурсного потенціалу, які у порівнянні з існуючими, спрямовані на впровадження принципів механізму розвитку регіону й забезпечення його економічної безпеки;

- обґрунтування інноваційних підходів до ієрархічної структури рівнів опрацювання соціальної, економічної та екологічної взаємодії в рамках сталого розвитку та розробка рекомендацій, що на відміну від існуючих, базуються на залученні комплексних чинників й відображають поведінку ресурсокористувачів;

- побудова середньо- та довгострокових прогнозів використання ресурсного потенціалу з метою визначення подальшої можливості соціально-економічного розвитку регіонів в умовах гармонійної організації просторово-часових відношень між суспільством та навколишнім середовищем, які на відміну від існуючих, спрямовані на передбачення ситуацій й забезпечення економічної безпеки в регіонах;

- районування регіонів, яке на відміну від наявних, означено за певним рівнем ресурсного потенціалу, ступенем його використання та, виходячи з цього, за існуючою системою економічної безпеки;

- розробка пропозицій, на основі проведених прогнозів використання ресурсного потенціалу та відповідного районування регіонів, які на відміну від розроблених, спрямовані на прийняття управлінських рішень з метою передбачення ситуації та забезпечення

економічної безпеки в регіонах.

З метою впровадження запропонованих підходів прогнозування використання ресурсного потенціалу має бути переглянуто цілі та інструменти регіональної економіки зі зміщенням акцентів у сфері природокористування з урахуванням економічних, екологічних, технологічних, соціально-демографічних чинників та окреслення напрямків забезпечення екологічної безпеки на регіональному рівні. Відповідні напрацювання можуть бути використані державними обласними адміністраціями; всіма організаціями, працюючими в галузі підприємництва, природокористування, економічної безпеки, туризму і рекреації, а також місцевими органами влади.

На підставі аналізу існуючих ресурсів в регіоні пропонується застосування інноваційних підходів при їх використанні, що базуються на використанні комплексних чинників й відображають поведінку ресурсокористувачів, перспективи соціально-економічного розвитку територій, гармонізацію відносин природи і суспільства та орієнтовані на становлення економічної безпеки. Застосування таких підходів до використання ресурсного потенціалу дозволяє зробити середньо- і довгострокових прогноз з урахуванням перспективних напрямків ресурсозбереження, що забезпечує обґрунтування стимулювання ощадливого використання ресурсів, збереження якості довкілля в контексті сталого розвитку суспільства та дозволяє обрати орієнтири, спрямовані на економічну безпеку регіону.

Для проведення прогнозування використання ресурсного потенціалу запропонована система показників оцінювання економічної безпеки регіону, що складається з семи груп: наявність певного ресурсу, можливість його використання, рівень привабливості ресурсу для інвесторів, можливість відновлення ресурсу чи його заміни, екологічність при використанні/вилученні, забезпечення сприятливої життєдіяльності місцевого населення, відновлення ресурсного потенціалу. Прогнозування полягає в отриманні перспективної оцінки ресурсного потенціалу на підставі вхідних показників й аналізу ретроспективних значень та формуванні перспектив розвитку регіону.

Реалізація запропонованого комплексу заходів, який сприятиме розв'язанню наявних соціально-економічних проблем, ініціації підприємницької діяльності суб'єктів господарювання всіх форм власності, збільшенню обсягів конкурентноспроможних послуг, здатних задовольнити потреби населення й поширення на цій основі динамічного розвитку окремих районів при дотриманні економічної безпеки територій та їх розвитку за рахунок власного ресурсного потенціалу. Ці пропозиції мають стимулювати ефективне використання

Праці VIII науково-практичного семінару з міжнародною участю наявних природних ресурсів регіону, підвищити рівень міжгалузевого виробництва, забезпечити конкурентоспроможність та інноваційність в різних типах природно-господарських територіальних систем, окреслити на основі середньо- і довгострокових прогнозів перспективи їх подальшого розвитку. В результаті досліджувань очікується отримати економічний ефект від ощадливого використання ресурсного потенціалу, соціальний та екологічний ефект від покращення умов життєдіяльності та проживання населення.

Висновки. Таким чином, проведені дослідження нададуть змогу поліпшити управління окремими галузями виробництва, покращити механізм забезпечення різними соціально-побутовими послугами населення регіону, удосконалити самоврядування, покращити ступінь використання ресурсного потенціалу та окреслити необхідність впровадження безвідходних, ресурсоемних технологій. Запропоновані розробки націлені на зниженні енергоємності й матеріаломісткості промислового виробництва, закріпленні позитивних наслідків реформування АПК, забезпеченні загального приросту продукції, подолання збитковості та зміцненні фінансового стану підприємств різних галузей.

Список літератури

1. Геєць В. М. Моделі і методи соціально-економічного прогнозування: монографія / В. М. Геєць, Т. С. Клебанова, О. І. Черняк, та ін. – Харків : ВД «ІНЖЕК». – 2005. – 396 с.
2. Економічна безпека держави: міждисциплінарний підхід: колективна монографія / за наук. ред. Є.В. Хлобистова. – Черкаси: видавець Чабаненко Ю.А., 2013. – 642 с.
3. Інституціональні засади та інструментарії збалансованого природокористування: монографія / С.К. Харічков. – Одеса: ІПРЕЕД, 2010. – 404 с.
4. Концепція управління економічною безпекою суб'єктів господарювання в контексті теорії сталого розвитку: монографія / В.В. Євдокимов, О.В. Олійник, Д.О. Грицишен, О.О. Грищенко. – Житомир: ЖДТУ, 2013. – 252 с.
5. Пашенцева Г.В. Теоретико-методичні аспекти забезпечення екологічної безпеки рекреаційних територій / Г.В. Пашенцева. – Сімферополь: ВД «АРИАЛ», 2014. – 372 с.
6. Писарева О.М. Формирование концепции прогнозно-аналитической деятельности в управлении многоуровневой организационной системой / О.М. Писарева // МИР. – апрель-июнь, 2013. – С. 57-60.
7. Соціально-економічний розвиток регіонів Українського Причорномор'я: теорія, методологія, практика / За ред. Б.В. Буркинського. – Одеса: ІПРЕЕД, 2010. – 376 с.
8. Сталый розвиток – XXI століття: управління, технології, моделі. Дискусії 2015: монографія / За наук. ред. Є.В. Хлобистова. – Черкаси, 2015. – 538 с.
9. Сухоруков А.І. Теоретико-методологічний підхід до інтегральної оцінки та регулювання економічної безпеки держави // Банківська справа. – 2011. – №4. – С.13-32
10. Сухоруков А.І., Харазішвілі Ю.М. Моделювання та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України: монографія / А.І. Сухоруков, Ю.М. Харазішвілі. – К.: НІСД, 2012. – 368 с.
11. Черняков М.К., Чернякова М.М. Методология экономического прогнозирования / М.К. Черняков, М.М. Чернякова // Вестник Сибирского университета потребительской кооперации. – 2013. – № 4. – С. 44-48.

12. Шумпетер Й.А. Теорія економічного розвитку: дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу / Й.А. Шумпетер. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2011. – 242 с.
13. Ячменьова В.М., Фокіна Н.О. Прибережні дестинації: оцінювання еколого-економічної безпеки / В.М. Ячменьова, Н.О. Фокіна. – Сімферополь: ВД «АРІАЛ», 2014. – 264 с.

1.8. ІННОВАЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СТРАТЕГІЙ

*Сухоруков А.І., д.е.н., проф.,
НТУУ КПІ ім. І. Сикорського*

Постановка проблеми. Стабільний розвиток економіки забезпечується капіталовкладеннями на рівні 25% валового внутрішнього продукту (ВВП), що вважається індикатором інвестиційної безпеки держави. Коли економіка перебуває на стадії стабільного розвитку, граничне значення інвестиційної безпеки може бути меншим. Проте, коли економіка потребує масової реновації основних фондів та радикального їх оновлення, граничне значення інвестиційної безпеки має дорівнювати або перевищувати 30% ВВП¹⁹.

Понад двадцять п'ять років різні експерти намагаються виявити потребу України в інвестиціях. Увага у цих розрахунках чомусь постійно акцентується на потребі в іноземних інвестиціях²⁰, що свідчить про ігнорування можливості мобілізації власних інвестиційних ресурсів держави та її економічних суб'єктів. На наш погляд, більш продуктивним завданням має бути формування стратегії соціально-економічного розвитку з орієнтацією на національні інтереси, надання цій стратегії інноваційного спрямування та визначення відповідних точок прикладення інвестицій. При цьому з боку держави мають бути гарантовані: свобода підприємництва, захист від рейдерства, умови ефективного використання інноваційних інвестицій. Інакше розрахунки потреби в інвестиціях є безпідставними та безплідними вправами.

Інноваційний розвиток економіки, як процес, котрий потребує значних фінансових, майнових та інтелектуальних вкладень, почнеться в Україні тільки тоді, коли, у першу чергу, внутрішні інвестори відчують

¹⁹ Інвестування української економіки: Монографія / За ред. А.І.Сухорукова. – К.: Національний інститут проблем міжнародної безпеки, 2005. – С. 176.

²⁰ Україна нуждается в \$120–200 млрд иностранных инвестиций [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.2000.ua/novosti/ekonomika_novosti/ukraina-nuzhdaetsja-v-okolo-120-200-mlrd-inostrannyh-investicii_--lozhkin.htm